

RAMOWY PROGRAM OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE

Programy ochrony osób doznających przemocy w rodzinie stanowią integralną część gminnych i powiatowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Obowiązek opracowania i realizacji gminnych oraz powiatowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy - zgodnie z art. 6 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r., poz. 1249) należy do zadań własnych gminy i powiatu. Zadania gminy i powiatu w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie winny być systemowe i interdyscyplinarne, a program ma stanowić plan działań, zapewniający realizację zadań w tym zakresie w sposób skoordynowany, systematyczny i przy współpracy wszystkich służb i instytucji.

Wieloaspektowość i złożoność zjawiska przemocy w rodzinie oraz jego skutków dla osoby, rodziny jak i społeczności lokalnej wymaga szerokiego i komplementarnego podejścia do zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy. Wszelkie działania podejmowane na rzecz ofiar przemocy w rodzinie, w celu maksymalizacji ich skuteczności winny opierać się na zasadzie interdyscyplinarności.

Celem niniejszego dokumentu jest nakreślenie ram działań w obszarze pracy z osobami doznającymi przemocy w rodzinie. Naczelną zasadą działań na rzecz osób doznających przemocy w rodzinie jest zapewnienie im bezpieczeństwa i ochrony przed dalszym krzywdzeniem. W żadnym przypadku nie powinno się akceptować sytuacji i zachowań, które mogłyby akcentować współodpowiedzialność osoby krzywdzonej za przemoc wobec niej stosowaną.

I. Założenia formalne programu

Podstawę prawną ramowego programu ochrony osób doznających przemocy w rodzinie stanowią następujące akty prawne:

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;

3. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
4. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne;
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”;
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 października 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

II. Cele programu

Celami programu są następujące działania:

- zapewnienie ofiarom przemocy w rodzinie systemowego wsparcia i pomocy w rozwiązywaniu trudnej sytuacji rodzinnej, której efektem będzie przywrócenie poczucia bezpieczeństwa u osób doświadczających przemocy;
- rozszerzenie form i zwiększenie skuteczności pomocy świadczonej osobom doznającym przemocy w rodzinie;
- pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności oraz zapobieganie wypaleniu zawodowemu pracowników służb, instytucji i organizacji pracujących z osobami doznającymi przemocy w rodzinie;
- zintensyfikowanie współpracy z instytucjami i organizacjami, działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy;
- podniesienie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie.

III. Założenia organizacyjne programu

1. Odbiorcy programu

Beneficjentami programu są osoby doświadczające przemocy w rodzinie oraz instytucje, służby i organizacje funkcjonujące w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie na poziomie gminy i powiatu oraz regionu:

- osoby doznające przemocy w rodzinie (bezpośredni odbiorcy programu), będące członkami rodzin, do których zalicza się: małżonka, wstępnych: rodziców, dziadków, pradiadków, zstępnych: potomków tej samej osoby tj. dzieci, wnuków, prawnuków oraz rodzeństwo, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osoby pozostające w stosunku

przysposobienia oraz jej małżonka, osoby pozostające we wspólnym pożyciu, a także inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące, w szczególności narażone na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, zachowania naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne. Wśród osób doznających przemocy przeważają kobiety i dzieci, jednakże nie można marginalizować sytuacji, w których osobami doświadczającymi przemocy są mężczyźni;

- świadkowie przemocy w rodzinie,
- społeczność lokalna,
- osoby podejmujące działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, będące przedstawicielami:
 - jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (w tym ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, ośrodków interwencji kryzysowej, punktów interwencji kryzysowej, placówek specjalistycznego poradnictwa, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, placówek opiekuńczo-wychowawczych, wsparcia dziennego oraz placówek całodobowych realizujących programy opiekuńcze i socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży, domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy);
 - gminnych/miejskich komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
 - oświaty (placówek publicznych i niepublicznych) - mających bezpośredni kontakt z dziećmi i młodzieżą oraz ich opiekunami, zwłaszcza: żłobków, przedszkoli, szkół, poradni psychologiczno-pedagogicznych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, młodzieżowych ośrodków wychowawczych;
 - ochrony zdrowia (placówki publiczne i niepubliczne) w tym: ośrodków zdrowia (lekarze rodzinni, pielęgniarki, pielęgniarki środowiskowe, położne), szpitali (oddziały ratunkowe, poradnie szpitalne i przyszpitalne), pogotowia ratunkowego, placówek leczenia odwykowego;
 - Policji - w szczególności dzielnicowi, policjanci służb patroloво-interwencyjnych, specjaliści ds. nieletnich, policjanci pionu dochodzeniowo-śledczego;
 - wymiaru sprawiedliwości: sądy, prokuratura;
 - innych podmiotów realizujących zadania na rzecz wsparcia osób i rodzin dotkniętych problemem przemocy domowej, w tym organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe.

Zaleca się, aby osoby podejmujące działania na rzecz osób doznających przemocy w rodzinie miały możliwość:

- podnoszenia i rozwijania swoich kompetencji oraz umiejętności zawodowych poprzez udział w specjalistycznych szkoleniach, seminariach, konferencjach, warsztatach itp.;
- korzystania z superwizji w celu dbania o jakość pracy i zapobiegania wypaleniu zawodowemu.

2. Realizatorzy programu

Wśród podmiotów realizujących program ochrony ofiar przemocy znajdują się instytucje, służby i organizacje funkcjonujące w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie na poziomie gminy/powiatu/województwa:

- samorządy gminne, powiatowe oraz samorząd województwa,
- jednostki organizacyjne pomocy społecznej,
- specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- jednostki wymiaru sprawiedliwości,
- jednostki ochrony porządku publicznego,
- placówki oświaty,
- placówki ochrony zdrowia,
- komisje rozwiązywania problemów alkoholowych,
- inne podmioty, w tym organizacje pozarządowe Kościoły i związki wyznaniowe.

W programie należy ująć kompleksową informację dotyczącą zasobów instytucjonalnych i personalnych wraz z krótką charakterystyką ich działalności.

Gmina/powiat opracowujący program ochrony ofiar winny stworzyć mapę zasobów obejmującą wszystkie podmioty wchodzące w skład gminnego/powiatowego systemu przeciwdziałania przemocy. W mapie zasobów gminy należy uwzględnić także podmioty obejmujące swoim działaniem powiat i województwo. Na szczeblu gminy należy ująć również informacje o zespole interdyscyplinarnym – składzie, siedzibie, kontakcie z przewodniczącym.

Zakres działań poszczególnych podmiotów realizujących Program:

Policja

Działania chroniące osoby doświadczające przemocy w rodzinie, podejmowane przez Policję zgodnie z kompetencjami, to:

- interwencja w sytuacji uzyskania zgłoszenia o przemocy w rodzinie, wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”, poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A”,
- udzielenie osobie doznającej przemocy w rodzinie niezbędnej pomocy, w tym pierwszej pomocy,

- podjęcie, w razie potrzeby, niezbędnych czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania;
- przeprowadzenie, o ile to możliwe, z osobą stosującą przemoc w rodzinie rozmowy, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy przemocy w rodzinie, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny oraz wezwanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego,
- zatrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie (fakultatywnie) stwarzającej bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego w trybie określonym w art. 15 Ustawy o Policji,
- zatrzymanie osoby podejrzanej (fakultatywnie), jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi;
- zatrzymanie osoby podejrzanej (obligatoryjnie), jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi,
- wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
- w przypadku zgłoszenia lub stwierdzenia popełnienia przestępstwa ściganego z urzędu (np. znęcanie się), wszczęcie postępowania przygotowawczego przeciwko osobie stosującej przemoc,
- zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa,
- motywowanie osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych,
- podejmowanie działań mających na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności systematyczne składanie wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy w rodzinie, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą,

- podejmowanie wspólnie z pracownikiem socjalnym, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką decyzji o odebraniu dziecka z rodziny, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie,
- poinformowanie rodziców lub opiekunów prawnych bądź faktycznych dziecka o prawie do złożenia przez nich zażalenia do właściwego sądu opiekuńczego na odebranie dziecka oraz o możliwości złożenia zażalenia za pośrednictwem pracownika socjalnego bądź policjanta dokonującego odebrania dziecka (pouczenie o przysługujących w tym wypadku prawach należy wręczyć na piśmie); w przypadku gdy rodzice lub opiekunowie dziecka zdecydują się złożyć zażalenie za pośrednictwem w/w policjanta, powinien on niezwłocznie dostarczyć je do właściwego sądu opiekuńczego,
- ponadto przedstawiciele Policji wchodzi w skład Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie powołanego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, a także tworzonych przez Zespół Grup Roboczych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Pomoc społeczna

W ramach swoich kompetencji i zadań pomoc społeczna:

- przeprowadza wywiad środowiskowy umożliwiający diagnozę sytuacji rodziny lub osoby,
- w przypadku, w którym istnieje podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie wszczyna procedurę „Niebieskie Karty”,
- przygotowuje wszechstronny plan pomocy,
- monitoruje efekty podjętych działań,
- podejmuje (pracownik socjalny) wspólnie z policjantem, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką decyzję o odebraniu dziecka z rodziny, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie,
- pomaga w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych,
- udziela szeroko rozumianego poradnictwa, np. prawnego, psychologicznego lub wskazuje miejsca, gdzie można uzyskać taką pomoc,
- udziela informacji o przysługujących świadczeniach i formach pomocy,
- informuje o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym,
- wskazuje miejsca zajmujące się pomaganiem osobom doznającym przemocy domowej, w tym możliwości otrzymania schronienia np. w schroniskach, hostelach, ośrodkach,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadamia organy ścigania,
- współpracuje z innymi instytucjami i organizacjami,
- może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz

informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,

- pracownicy pomocy społecznej wchodzi w skład Zespołu Interdyscyplinarnego powołanego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, a także tworzonych przez Zespół Grup Roboczych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

W ramach kompetencji przedstawiciel Komisji rozwiązywania problemów alkoholowych podejmuje następujące działania:

- diagnozuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- w przypadku, w którym zaistnieje podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie wszczyna procedurę „Niebieskie Karty”,
- udziela kompleksowych informacji o możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia, w tym informacji o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- powiadamia o formach pomocy dzieciom doznającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc,
- informuje o możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Placówki oświaty

Do podstawowych zadań przedstawiciela oświaty należy:

- diagnozowanie sytuacji i potrzeb osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w tym w szczególności wobec dzieci,
- wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” w przypadku podejrzenia występowania przemocy w rodzinie,
- udzielanie kompleksowych informacji rodzicowi, opiekunowi prawnemu, faktycznemu lub osobie najbliższej o możliwościach pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodziny, w tym o formach pomocy dzieciom świadczonych

przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,

- informowanie o możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- organizowanie niezwłocznego dostępu do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- w przypadku stwierdzenia lub podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadomienie organów ścigania.

Placówki ochrony zdrowia

W ramach kompetencji do zadań przedstawicieli ochrony zdrowia należy:

- udzielenie pomocy medycznej, w tym rozpoznanie sygnałów świadczących o występowaniu przemocy, szczególnie gdy osoby doznające przemocy bądź świadkowie próbują to ukryć,
- w przypadku, w którym zaistnieje podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie, wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”,
- poinformowanie osób doświadczających przemocy w rodzinie o możliwościach uzyskania pomocy i wsparcia,
- wystawienie na prośbę poszkodowanych bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie,
- poinformowanie osób doświadczających przemocy domowej o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji,
- udział w procedurze odebrania dziecka przez pracownika socjalnego w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (lekarz, ratownik medyczny, pielęgniarka),
- w przypadku stwierdzenia podczas badania lub podejrzenia popełnienia przestępstwa, powiadomienie organów ścigania.

Organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe, Kościoły:

- prowadzą działalność edukacyjną i profilaktyczną,
- udzielają pomocy i wsparcia psychologicznego,
- prowadzą działania wspierająco-terapeutyczne,
- prowadzą poradnictwo prawne, socjalne, zawodowe.

Gminne Zespoły Interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie

- realizują działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,

- koordynują działania podmiotów wchodzących w skład Zespołu,
- diagnozują problem przemocy w rodzinie (np. poprzez zbieranie danych, prowadzenie statystyk, monitorowanie),
- podejmują działania w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie, mające na celu przeciwdziałanie temu zjawisku (np. inicjowanie działań profilaktycznych dla grup ryzyka na podstawie lokalnych analiz),
- inicjują interwencje w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie (np. powoływanie Grup Roboczych uprawnionych do działań w konkretnych sprawach),
- upowszechniają informacje o instytucjach, osobach i możliwościach udzielania pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjują działania w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie (np. występowanie do Starosty Powiatu/PCPR o podejmowanie i realizowanie programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie).

Grupy robocze

- opracowują i realizują plany pomocy w indywidualnych przypadkach występowania przemocy w rodzinie. **Indywidualny plan pomocy** należy opracować wspólnie z osobą doświadczającą przemocy w rodzinie, a stan jego realizacji powinien być monitorowany przez cały okres udzielania pomocy. Plan pomocy będzie zróżnicowany w zależności od sytuacji osoby dotkniętej przemocą;
- monitorują sytuację rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy;
- dokumentują działania podejmowane wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz ich efektów;
- podejmują inne zadania sprzyjające zmianie sytuacji rodziny (np. wzmacnianie jej zasobów, motywowanie do realizowania przyjętych działań), przekazują przewodniczącemu zespołu informacje o podjętych działaniach.

Zasady, którymi należy kierować się przy podejmowaniu działań na rzecz osób doznających przemocy w rodzinie

- priorytetem jest dobro osób słabszych – ich ochrona i bezpieczeństwo - zagrożenie życia i zdrowia jest bezwzględnym wskazaniem do podjęcia interwencji;
- za przemoc zawsze odpowiedzialna jest osoba stosująca przemoc - nie ma żadnego uzasadnienia i usprawiedliwienia dla stosowania przemocy;
- uwzględnienie wielopropblemowości i wieloaspektowości zjawiska przemocy w rodzinie - przemoc w rodzinie jest procesem charakteryzującym się swoistym przebiegiem

- i dynamiką relacji, powtarzającymi się cyklami, eskalacją i specyficznymi dla niej mechanizmami psychologicznymi;
- zrozumiałe i dopuszczalne są niekonsekwencje w zachowaniu i decyzjach osoby doznającej przemocy - jest to jeden z objawów doznanego urazu;
 - pomaganie osobom doświadczającym przemocy należy traktować jako działanie zmierzające do odbudowania ich osobistej mocy, poprzez wzmacnianie poczucia podmiotowości i wpływu, aby czuły się autorami planowanych i realizowanych zmian;
 - podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie,
 - wychodzenie z przemocy jest procesem wieloetapowym i trzeba go rozpatrywać indywidualnie, szanując tempo i gotowość osoby doznającej przemocy do zmian, od działań dyrektywnych w sytuacji zagrożenia i utraty kontroli nad sytuacją i własnym zachowaniem, po działania oparte na współpracy;
 - kierując się potrzebą powstrzymania przemocy, należy wobec osób stosujących przemoc wykorzystywać przewidziane prawem środki prewencyjne, karne i probacyjne, a zwłaszcza ułatwić osobom stosującym przemoc w rodzinie dostęp do profesjonalnych form oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych;
 - skuteczność pomocy uzależniona jest od systemowego łączenia kompetencji służb (interdyscyplinarność działań) i łączenia perspektyw (działań) prawnych i psychologicznych.

Ustawowe formy pomocy na rzecz osób doznających przemocy w rodzinie

Formy pomocy ofiarom przemocy w rodzinie określa art. 3 ust. 1 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie: „Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;
- 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;
- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.”

Pokrzywdzeni członkowie rodzin, w zależności od indywidualnej sytuacji, mogą bezpłatnie korzystać z każdej z tych form pomocy, także z kilku jednocześnie. Aby zgodnie z w/w ustawą, skutecznie pomóc ofiarom przemocy w rodzinie, należy wykorzystać kolejne rozwiązania prawne:

- art. 15aa i art. 15 ab Ustawy o Policji – procedura wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia mieszkania lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- art. 244 i 275a k.p.k. – zatrzymanie osoby podejrzanej o przestępstwo z art. 207 k. k.;
- art. 39 k. k. – zakaz kontaktowania się z określonymi osobami;
- art. 41a k.k. – nakazanie oskarżonemu o przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej opuszczenie lokalu mieszkalnego;
- art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy – zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia mieszkania;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dn. 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy;
- Wytyczne Prokuratora Generalnego z dn. 22.02.2016 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

4. Działania programowe

Działania rekomendowane do realizacji na szczeblu lokalnym

- **Diagnoza zjawiska i analiza zasobów w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie**

Podstawą planowania i realizacji działań programowych podejmowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest diagnoza zjawiska na danym obszarze oraz środowiska, w którym realizowany będzie program, a także indywidualna diagnoza osoby/rodziny objętej działaniami.

Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie na danym obszarze powinna obejmować w szczególności jego rozmiary, specyfikę, skutki oraz charakterystykę zasobów instytucjonalnych i kadrowych np. opracowanie mapy zasobów obejmującej wszystkie podmioty wchodzące w skład gminnego systemu przeciwdziałania przemocy oraz zasoby kadrowe (czy dostępny jest psycholog, terapeuta itp.). W mapie zasobów należy uwzględnić także podmioty obejmujące swoim działaniem powiat i województwo takie jak np.: poradnie psychologiczno – pedagogiczne, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy

w rodzinie, ośrodki interwencji kryzysowej oraz organizacje pozarządowe działające w obszarze przemocy.

Indywidualna diagnoza osoby/rodziny objętej działaniami powinna zawierać informacje dotyczące w szczególności:

- sytuacji bezpośredniego zagrożenia przemocą w rodzinie (rodzaju przemocy, czasu jej trwania, nasilenia w ostatnim okresie, wynikających z niej szkód osobistych),
- sytuacji psychologicznej (bieżące potrzeby osoby, jej mocne i słabe strony),
- sytuacji socjalno-bytowej (finansowej, mieszkaniowej, zawodowej),
- sytuacji dzieci,
- sytuacji zdrowotnej.

- **Działania informacyjne, profilaktyczne i edukacyjne:**

W pracy z osobą doświadczającą przemocy w rodzinie istotne jest prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych, obejmujących upowszechnianie informacji i materiałów edukacyjnych na temat specyfiki zjawiska przemocy w rodzinie, jej rodzajów, skutków, cyklu przemocy oraz możliwości jej przeciwdziałania, instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ich zadań, procedur prawnych, przede wszystkim w sprawach karnych związanych z przemocą w rodzinie, alimentacyjnych, separacyjnych, rozwodowych, mieszkaniowych, sprawowania władzy rodzicielskiej, gromadzenia dowodów przydatnych w postępowaniu sądowym, uprawnień socjalnych. Powyższe działania należy uzupełnić o oddziaływania profilaktyczno-edukacyjne prowadzone w społecznościach lokalnych tj. poradnictwo dla mieszkańców, rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych dot. problematyki przemocy w rodzinie oraz możliwości uzyskania pomocy, prowadzenie strony internetowej poświęconej tym zagadnieniom oraz działania edukacyjne dla kadr zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, w szczególności w postaci szkoleń, warsztatów, seminariów, konferencji oraz superwizji. Do działań tych należy m.in.:

- prowadzenie kampanii społecznych, w tym obalanie funkcjonujących w społeczności lokalnej mitów i stereotypów na temat przemocy w rodzinie, promowanie postaw społecznych wolnych od przemocy,
- promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy i informowanie o zakazie stosowania kar cielesnych wobec dzieci przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę,
- upowszechnianie informacji na temat podmiotów działających na rzecz ofiar przemocy w rodzinie i rodzaju świadczonej pomocy (np. opracowanie ulotek, wydawanie informatorów), rozszerzenie dostępności informacji o miejscach i formach pomocy,
- prowadzenie zajęć profilaktycznych w placówkach oświatowych,

- opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie – szczebel powiatowy;
- promowanie działań służących ochronie i pomocy osobom doznającym przemocy oraz interwencję wobec osób stosujących przemoc,
- opracowanie i realizacja zajęć edukacyjnych kierowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie w zakresie podstaw prawnych i zagadnień psychologicznych dotyczących reakcji na przemoc w rodzinie,
- wprowadzenie elementów edukacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie w ramach działania poradni prowadzonych przez kościoły lub związki wyznaniowe do programów nauk przedmażeńskich, w oparciu o współpracę pomiędzy organami samorządu terytorialnego a kościołami lub związkami wyznaniowymi na danym terenie,
- organizowanie warsztatów dla osób doznających przemocy w rodzinie np. nauka asertywności, zajęcia z budowania poczucia własnej wartości, poradnictwo zawodowe,
- działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania przemocy metod i kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie oraz w stosunku do grup ryzyka, np. małoletnich w ciąży – szczebel gminny,
- doskonalenie i rozwój zawodowy kadr pracujących z ofiarami przemocy w rodzinie.

- **Działania interwencyjne:**

Priorytetem w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest zapewnienie bezpieczeństwa osobom jej doświadczającym. Istotą działań interwencyjnych jest szybkie i skuteczne reagowanie na przemoc, zatrzymanie jej „tu i teraz”, udzielenie pomocy doraźnej. Działania interwencyjne to:

- ochrona ofiar przemocy domowej przed osobą stosującą przemoc w rodzinie, prowadzenie działań interwencyjnych na rzecz ofiar przemocy poprzez m.in.: skuteczną izolację ofiary od sprawcy przemocy, a w przypadku braku możliwości skutecznej izolacji zapewnienie schronienia ofiarom przemocy w rodzinie,
- udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej (udzielenie wsparcia, podstawowych informacji), medycznej i socjalnej (zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych), oraz prawnej (złożenie odpowiednich zawiadomień na policję, do prokuratury),
- rozpoznanie sytuacji ofiary przemocy w rodzinie i opracowanie planu pomocy, wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej.

- prowadzenie poradnictwa w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie: medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego poprzez organizację dyżurów specjalistów, poradnictwa telefonicznego, punktów konsultacyjnych,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia, w tym zapewnienie całodobowych miejsc; gmina - zapewnienie miejsc w ośrodkach wsparcia; powiat – zadanie własne: zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia, w ośrodkach interwencji kryzysowej, zadanie zlecone: tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- zapewnienie dostępności do lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- prowadzenie interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, realizacja procedury „Niebieskie Karty”, monitorowanie rodziny, w której występuje problem przemocy,
- zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12 a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r., poz. 1249).

W ramach działań interwencyjnych szczególne znaczenie mają wiedza i umiejętności osoby kontaktującej się z rodziną uwikłaną w przemoc dot. oszacowania zagrożenia, w jakim znajdują się osoby doświadczające przemocy. Szacowanie zagrożenia to: ocena prawdopodobieństwa śmierci, doznania obrażeń fizycznych, w tym bardzo poważanych, nieodwracalnych, zagrażających życiu urazów, zagrożenia zabicia lub zranienia napastnika w celu ochrony siebie lub dzieci, ocena ryzyka groźnych dla życia lub zdrowia zachowań skierowanych przeciwko sobie i innym uczestnikom wydarzenia. Sprawdzanie i szacowanie zagrożenia powinno być przeprowadzane każdorazowo w przypadku rozpoznania występowania przemocy w rodzinie. Należy wspólnie z osobami doświadczającymi przemocy dokonać analizy sytuacji, w jakiej się znajdują i zachowań osoby stosującej przemoc. Szacując zagrożenie należy wykorzystać informacje pochodzące z kilku źródeł, dotyczące częstotliwości występowania przemocy, rodzaju doznawanych obrażeń, występowania gróźb zabójstwa, zagrożenia samobójstwem, nadużywania alkoholu i innych środków psychoaktywnych, stanu zdrowia osób doświadczających przemocy i stosujących przemoc, ogólną sprawność fizyczną i umysłową.

- **Działania wspierające:**

- zapewnienie funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego - szczebel gminny, wspieranie działań służących funkcjonowaniu zespołów interdyscyplinarnych

- tworzenie warunków umożliwiających osobom dotkniętym przemocą w rodzinie otrzymania w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych – szczebel gminny.
- podnoszenie jakości pomocy udzielanej w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”,
- prowadzenie grup terapeutycznych, grup wsparcia, grup socjoterapeutycznych,
- opracowanie i realizacja programów terapeutycznych i pomocy psychologicznej dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- podnoszenie kompetencji pracowników lokalnych instytucji i służb w zakresie pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie - analiza potrzeb szkoleniowych, doskonalenie zawodowe kadr działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie w formie np. superwizji,
- wzmocnienie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie – współpraca podmiotów działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wymiana doświadczeń, dobrych praktyk pomiędzy przedstawicielami tych podmiotów,
- nawiązywanie i wzmocnianie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie,
- dostosowanie oferty (rozbudowa, poszerzenie oferty) placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie do przeprowadzanej analizy zasobów w regionie,
- superwizja adresowana do osób pracujących z rodziną z problemem przemocą.

V. Ewaluacja

Przebieg i efekty realizacji programu objęte są działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi, prowadzonymi przez realizatora programu - gminę/powiat. Należy określić instytucję odpowiedzialną za jego realizację, sposób przeprowadzania monitoringu i monitorowania osiągnięcia celów (głównego i szczegółowych), czas oraz częstotliwość przeprowadzania ewaluacji. Etapami ewaluacji są m.in. gromadzenie i analiza danych oraz sprawozdawczość (raportowanie).

Monitorowanie programu służy zapewnieniu sprawnego zarządzania i oceny stopnia realizacji poszczególnych działań/zadań, w kierunku zapewnienia osiągnięcia założonych celów. Cele programu winny być mierzalne, czyli zawierać wskaźniki/mierniki wyrażające stopień realizacji celu. Wskaźniki/mierniki mogą być liczbowe i jakościowe. Każde działanie/zadanie winno mieć określony wskaźnik/miernik jego realizacji. Monitorowanie Programu odbywać się winno w oparciu o sprawozdawczość/informacje o realizacji działań/zadań w oparciu o harmonogram realizacji Programu. Wyniki monitoringu wykorzystywane powinny być w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod oddziaływań.

VI. Finansowanie programu

Źródłami finansowania programu jest budżet gminy/powiatu, dotacje oraz środki pozabudżetowe pozyskane z innych źródeł.